

PŘÍPRAVA CHROMOSOMOVÝCH PREPARÁTŮ METODAMI KLASICKÉ CYTOGENETIKY

vytvořilo Oddělení lékařské genetiky FN Brno
s podporou projektu OPvK

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

zpracovala Mgr. Hanáková

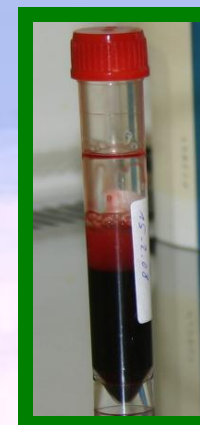

Vytvořilo Oddělení lékařské genetiky FN Brno

VSTUPNÍ MATERIÁLY K VYŠETŘENÍ VROZENÝCH CHROMOSOMOVÝCH ABERACÍ

- postnatální materiály: periferní krev, kůže
- prenatální materiály: plodová voda, choriové klky, krev plodu, kůže potracených plodů

Obr. 1 (Dokumentace OLG FN Brno)

VSTUPNÍ MATERIÁLY K VYŠETŘENÍ ZÍSKANÝCH CHROMOSOMOVÝCH ABERACÍ U ONKOLOGICKÝCH PACIENTŮ

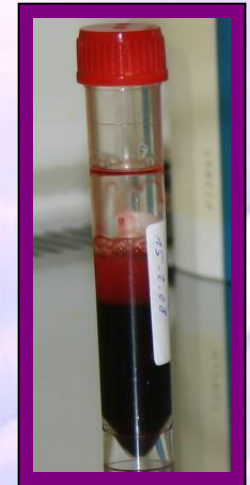
kostní dřeň

solidní nádory

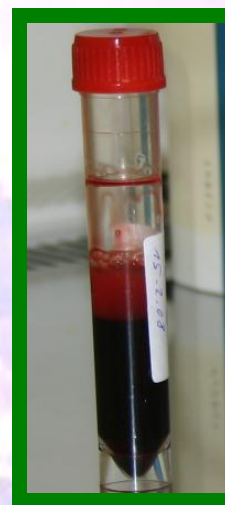
periferní krev

Obr. 2 (Dokumentace OLG FN Brno)

VSTUPNÍ MATERIÁLY K VYŠETŘENÍ ZÍSKANÝCH CHROMOSOMOVÝCH ABERACÍ VZNIKLÝCH V DŮSLEDKU PŮSOBENÍ MUTAGENNÍCH FAKTORŮ PROSTŘEDÍ NA ČLOVĚKA

- postnatální materiál: **periferní krev**

Obr. 3 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

- odběr materiálu – **STERILNÍ ODBĚR!**
 - kultivace – **získání dostatečného množství dělicích se buněk (s chromosomy)**, zastavení dělení buněk **kolchicinem**
 - zpracování suspenze (hypotonizace, fixace) – získání **suspenze buněk**
 - vykapání na podložní sklíčka
 - pruhování / barvení chromosomů
 - hodnocení ve světelném mikroskopu
- metody 1. volby v indikovaných případech
- relativně levné metody (ve srovnání s metodami molekulární cytogenetiky)

ODBĚR MATERIÁLU

Vytvořilo Oddělení lékařské genetiky FN Brno

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

odběr materiálu

Odběr materiálu pro účely **cytogenetického vyšetření**, **vždy za sterilních podmínek!!!**

- do **heparinu** (nesrážlivá krev) – periferní krev, krev plodu (obv. 3 ml)
- do heparinu a transportního média – kostní dřeň (obv. 1-2 ml)
- do transportního média – solidní tumory, kůže (obv. 1x1 cm), choriové klky (obv. 20 mg)
- **bez přídavku** média a dalších látek – plodová voda (obv. 20 ml)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

odběr materiálu

Odběr materiálu pro cytogenetickou analýzu a typy buněk, které jsou v konkrétním materiálu vhodné pro získání metafázních chromosomů :

- periferní krev – ze žíly – T-lymfocyty
- fetální krev – z pupečníku pod kontrolou UZ – nezralé T-lymfocyty
- plodová voda – z amniového vaku pod kontrolou UZ - kožní fibroblasty - **amniocyty**
- choriové klky – z chorionu nebo placenty - buňky choriových klků nebo placenty
- kůže – z potracených plodů, kožní biopsie pacientů – kožní fibroblasty
- kostní dřeň – z prsní kosti, **lopaty kosti kyčelní** – prekurzory krevních buněk
- **solidní tumory – z nádoru – maligní buňky**

Pro nasazení do kultivačního média neizolujeme jen určitý typ buněk, ale nasazujeme plný materiál se všemi typy buněk.

Vytvořilo Oddělení lékařské genetiky FN Brno

KULTIVACE MATERIÁLU

Vytvořilo Oddělení lékařské genetiky FN Brno

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY nasazení do kultivačního média

Sterilní práce v laminárním boxu

!!!!!!STERILNÍ PROSTŘEDÍ!!!!!!

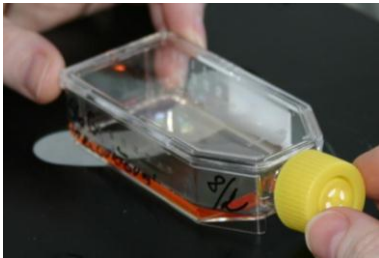
Obr. 4 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

kultivace materiálu

nasazení periferní krve

nasazení plodové vody

1

kultivace v termostatu

2

aplikace kolchicinu –
mitotického jedu –
po kultivaci

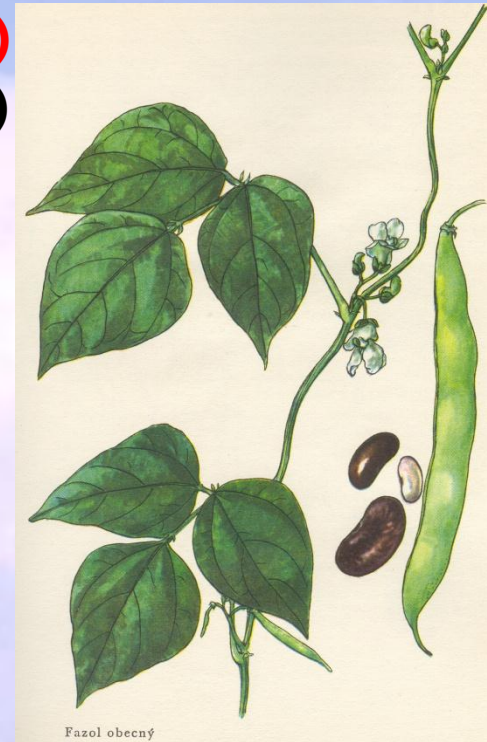
3

Obr. 5 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

kultivace T-lymfocytů z periferní krve

- **kultivace periferní krve v médiu s přidavkem mitogenu phytohemaglutininu (PHA) = výtažek z fazolu obecného (*Phaseolus vulgaris*)**
 - T-lymfocyty = zralé diferencované buňky s malou spontánní mitotickou aktivitou
 - vlivem PHA se dediferencují (přeměna na nezralé buňky lymfoblasty, které se dělí (tzn. vstupují do mitózy!) (např. k nezralým buňkám – blastům z kostní dřeně onkologických pacientů není třeba PHA přidávat, dělí se samovolně)
 - význam kultivace – spiralizace chromosomů během procesu mitózy
 - složení kultivačního média – živné látky, antibiotikum, PHA, stabilizátor pH

Obr. 6 (Korbelář, 1968)

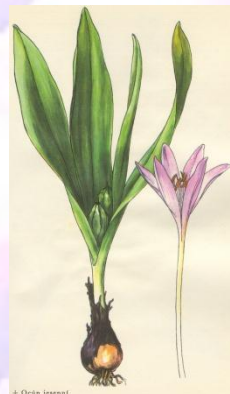
METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

zpracování suspenze

- **aplikace kolchicinu (alkaloid z ocúnu jesenního *Colchicum autumnale*)**

- zastavení dělení buněk v metafázi mitózy
- kolchicin je mitotický jed, který specificky inhibuje tvorbu dělicího vřeténka a tím zastavuje dělení buněk v metafázi mitózy, kdy jsou chromosomy vhodné k analýze

Obr. 8 (Dokumentace OLG FN Brno)

Obr. 7 (Korbelář, 1968)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

kultivace materiálu

- **délka kultivace**

- **periferní krev – 72 hodin (stanovení karyotypu)**
 - **48 hodin (stanovení % aberantních buněk)**
kratší doba kultivace - podmínkou je zachytit 1. buněčné dělení, později dochází k reparaci chromosomů nebo k zániku buněk s aberací
- krev plodu 72 hodin (stanovení karyotypu)
- **plodová voda – průměrně 10 dní (stanovení karyotypu)**
- choriové klky – přes noc (stanovení karyotypu), lze i kultivovat
- **kostní dřev – přímé zpracování** buněk ihned po odběru
 - **24 hodin** (48 hodin spec. případy)
(stanovení karyotypu maligních klonů v KD)
- kůže – variabilní doba růstu (průměrně 2 týdny)
- solidní tumory – 1 - 2 týdny
(stanovení karyotypu maligních klonů v tumoru)

ZPRACOVÁNÍ SUSPENZE BUNĚK

Vytvořilo Oddělení lékařské genetiky FN Brno

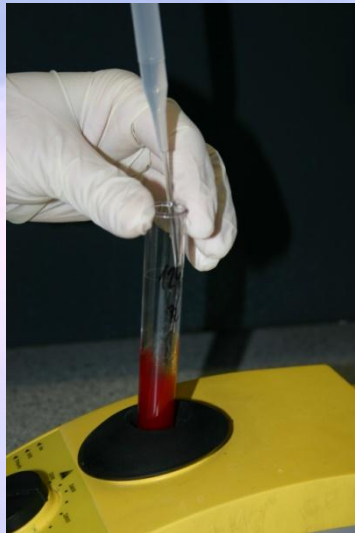

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

zpracování suspenze

- **hypotonizace**

lýza erytrocytů, zvětšení objemu T - lymfocytů, rozestoupení chromosomů v důsledku působení hypotonického roztoku

přídavek roztoku KCl
(periferní krev)

inkubace hypotonizační směsi v termostatu 37°C

Obr. 9 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

zpracování suspenze

- **fixace – získání suspenze**

- kyselina octová (1) : metanol (3)
- zviditelnění struktury a zlepšení barvitelnosti chromosomů, rozrušení cytoplasmy buněk, rozpuštění nečistot

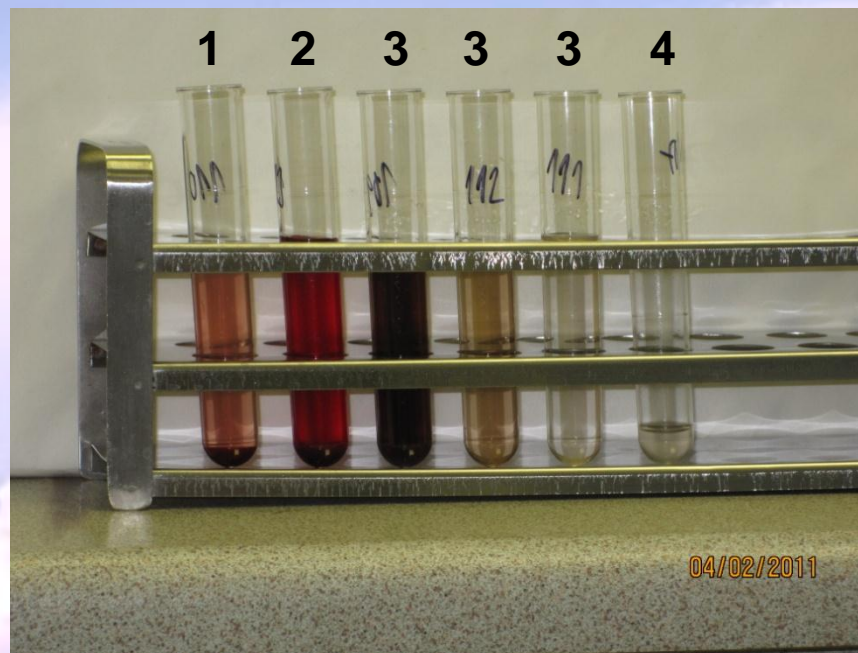

Obr. 10 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

zpracování suspenze – rekapitulace kroků

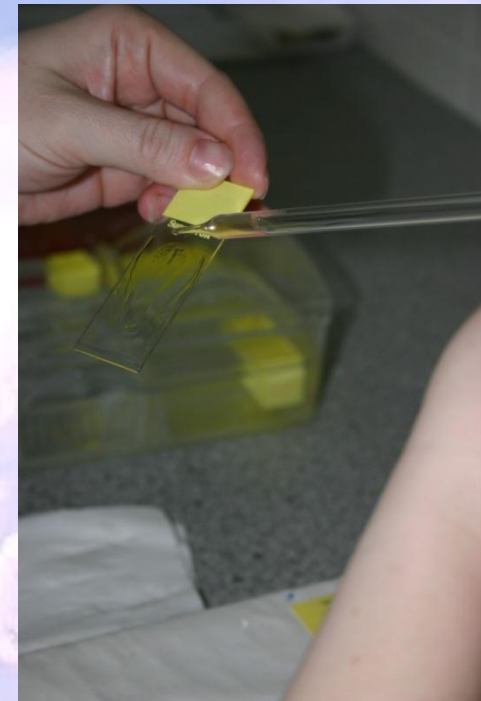
- 1- vzorek po **kultivaci** a centrifugaci
- 2 – po **hypotonizaci** a centrifugaci
- 3 – po **fixaci** a centrifugaci (přídavek fixativu 3x)
- 4 – **výsledná suspenze T - lymfocytů**

Obr. 11 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

- **vykapání suspenze** na podložní sklíčka
(na sklíčkách jsou rozloženy buňky s chromosomy a interfázní jádra, sklíčko samovolně zasychá ve vodorovné poloze na laboratorním stole)

Obr. 12 (Dokumentace OLG FN Brno)

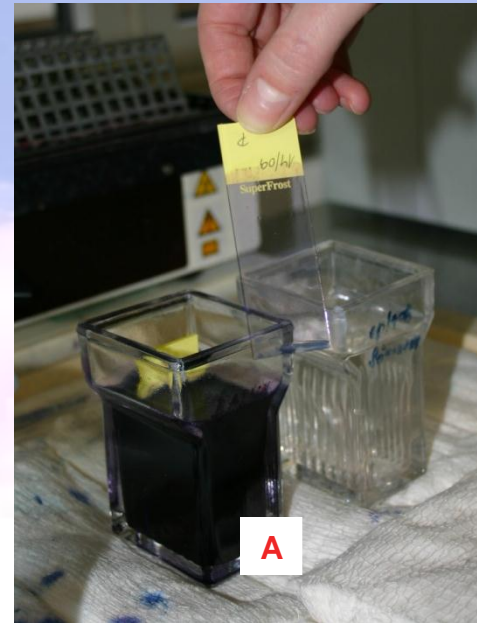
METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

G - pruhování chromosomů

G - pruhování chromosomů

1 - inkubace preparátu v roztoku enzymu trypsinu (natrávení proteinů na povrchu chromosomů)

2 – barvení barvivem Giemsa – Romanowski - A

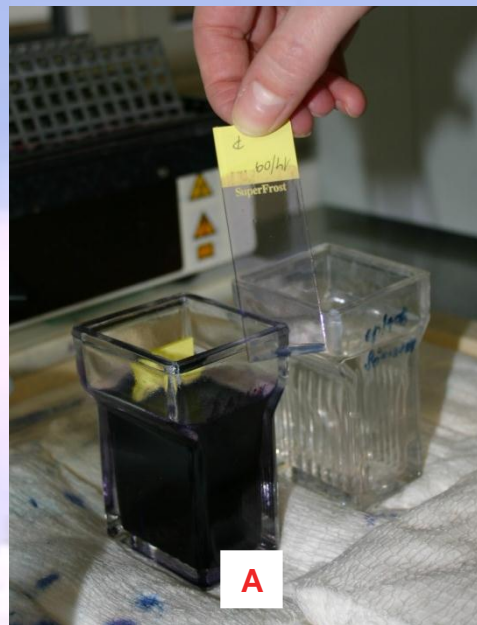

chromosom s G-pruhy

Obr. 13 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY nebo konvenční barvení chromosomů

konvenční barvení chromosomů

chromosom konvenčně barvený

barvení barvivem
Giemsa – Romanowski - **A**

(vynechán krok natrávení chromosomových proteinů trypsinem)

Obr. 14 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

hodnocení

chromosomy hodnotíme ve **světelném mikroskopu**
zdroj světla - **viditelná část spektra** (halogenová žárovka)

Obr. 15 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

barvení / pruhování chromosomů

- **barvení Giemsovým barvivem** (bez inkubace v roztoku trypsinu, obarvuje chromosomy po celé délce) - **hodnocení získaných chr. aberací, které vznikly v důsledku působení mutagenních faktorů prostředí**

chromosomy barvené konvenčně

- **pruhování chromosomů** (hodnocení karyotypu, karyotypu maligních klonů)

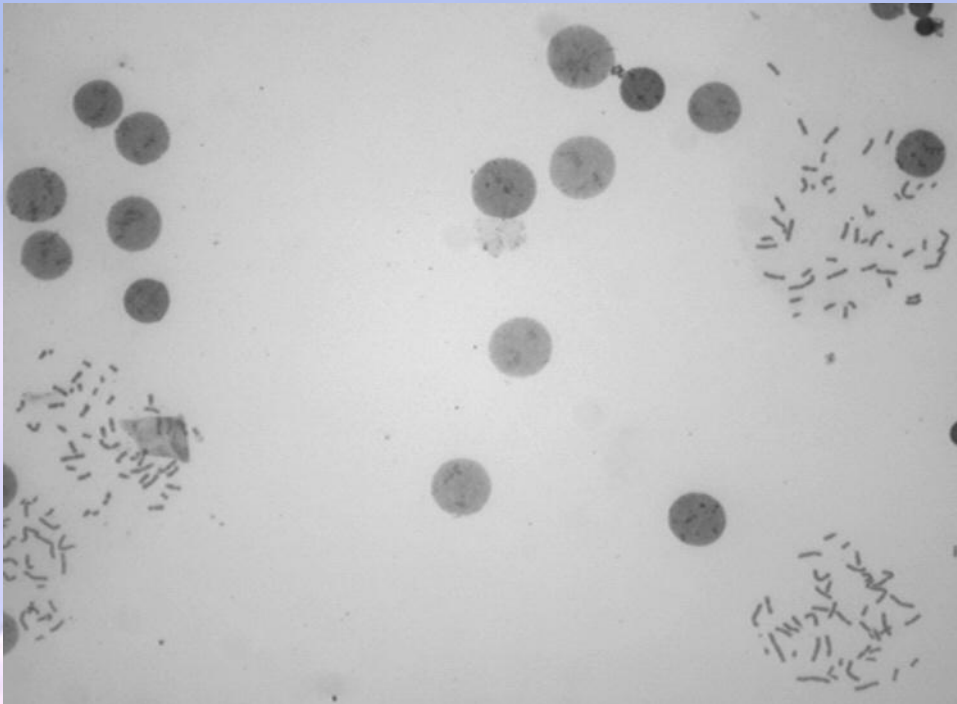
chromosomy s G - pruhy

Obr. 16 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

hodnocení karyotypu

zvětšení 100 - 200x
vyhledávání mitóz

zvětšení 1000 - 1250x
hodnocení

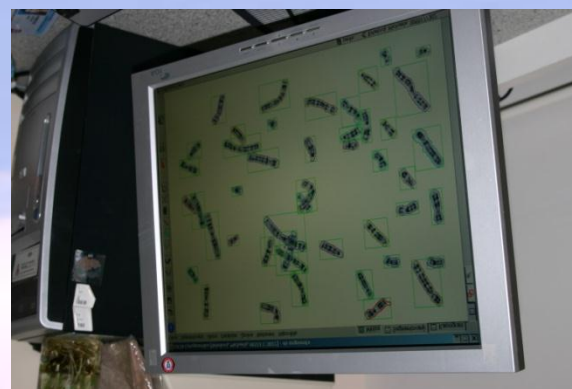
Obr. 17 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

hodnocení karyotypu

- ve světelném mikroskopu
- pomocí počítačové analýzy obrazu

světelný
mikroskop
s CCD kamerou
napojený
na počítač

Obr. 18 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

hodnocení karyotypu

Při vyšetření **karyotypu** analyzujeme určitý počet mitóz s chromosomy s G-pruhy, podle požadavku lékaře a nalezené patologie (10, 30, 50, 100).

Ve spolupráci s **laboratoří molekulární cytogenetiky** (metoda FISH) analyzujeme i 200 interfázních jader (vyšetření % zastoupení buněčných linií u mozajek).

Metodami molekulární cytogenetiky vyšetřujeme i mitózy (k potvrzení nebo upřesnění nálezu strukturních chromosomových aberací (metoda FISH) nebo metodami CGH, HR-CGH, MLPA nebo array-CGH, které ale pracují s izolovanou DNA pacienta.

CHROMOSOMY V PRAXI

normální mužský karyotyp

46,XY

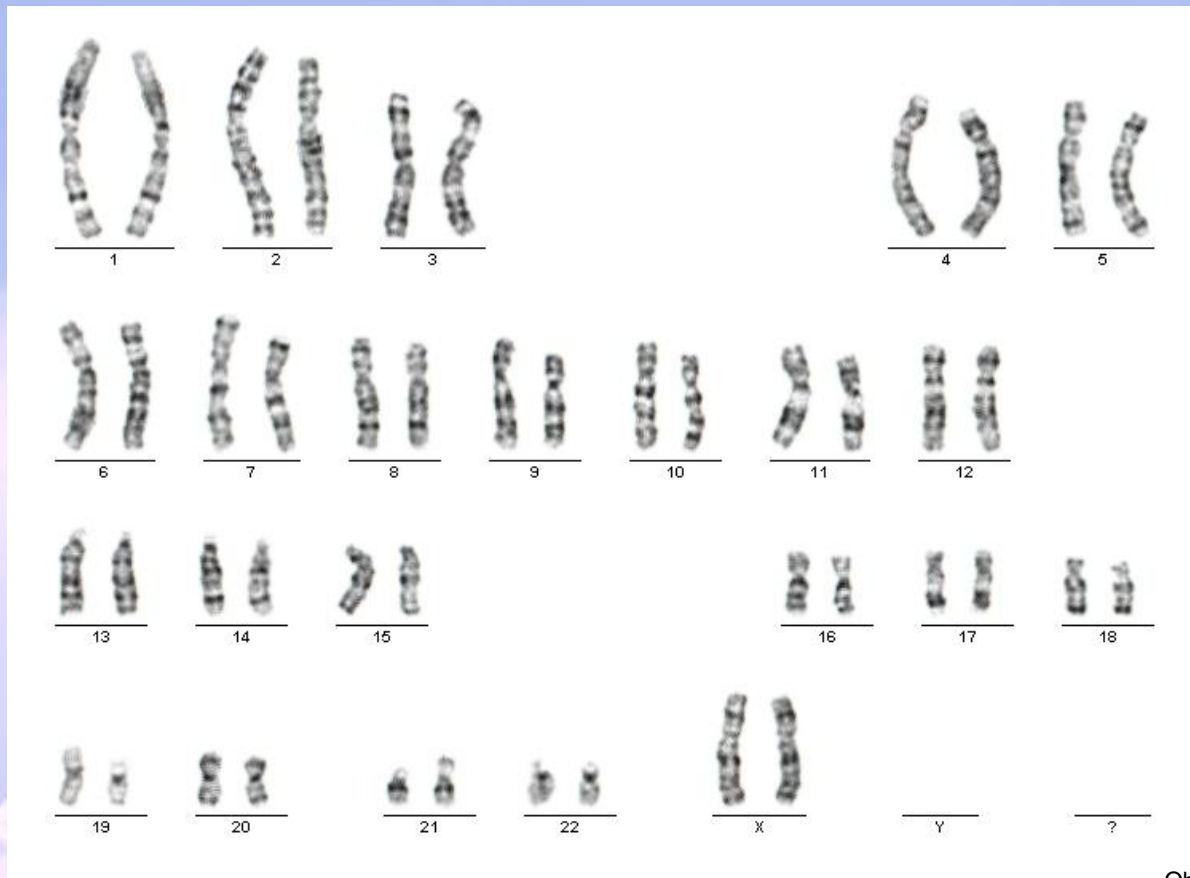

Obr. 19 (Dokumentace OLG FN Brno)

CHROMOSOMY V PRAXI

normální ženský karyotyp

46,XX

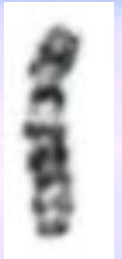

Obr. 20 (Dokumentace OLG FN Brno)

VROZENÉ ABERACE / ZÍSKANÉ ABERACE (mutagenní faktory)

důležité odlišnosti mezi přípravou preparátů z periferní krve pro:

- 1. stanovení karyotypu** – chromosomy s G – pruhy
 - délka kultivace 72 hodin
 - G-pruhování = inkubace v trypsinu + směs barviv Giemsa – Romanowski
 - nalezenou aberaci se snažíme co nejpřesněji definovat (i za pomoci metod molekulární cytogenetiky)
- 2. stanovení % aberantních buněk** – chromosomy konvenčně barvené
 - délka kultivace 48 hodin (je třeba zachytit 1. buněčné dělení – později dochází k opravě aberací)
 - konvenční barvení = pouze Giemsa – Romanowski bez trypsinu
 - nalezené aberace podrobně neupřesňujeme, důležité je pouze jestli je/není v dané buňce některá přítomna

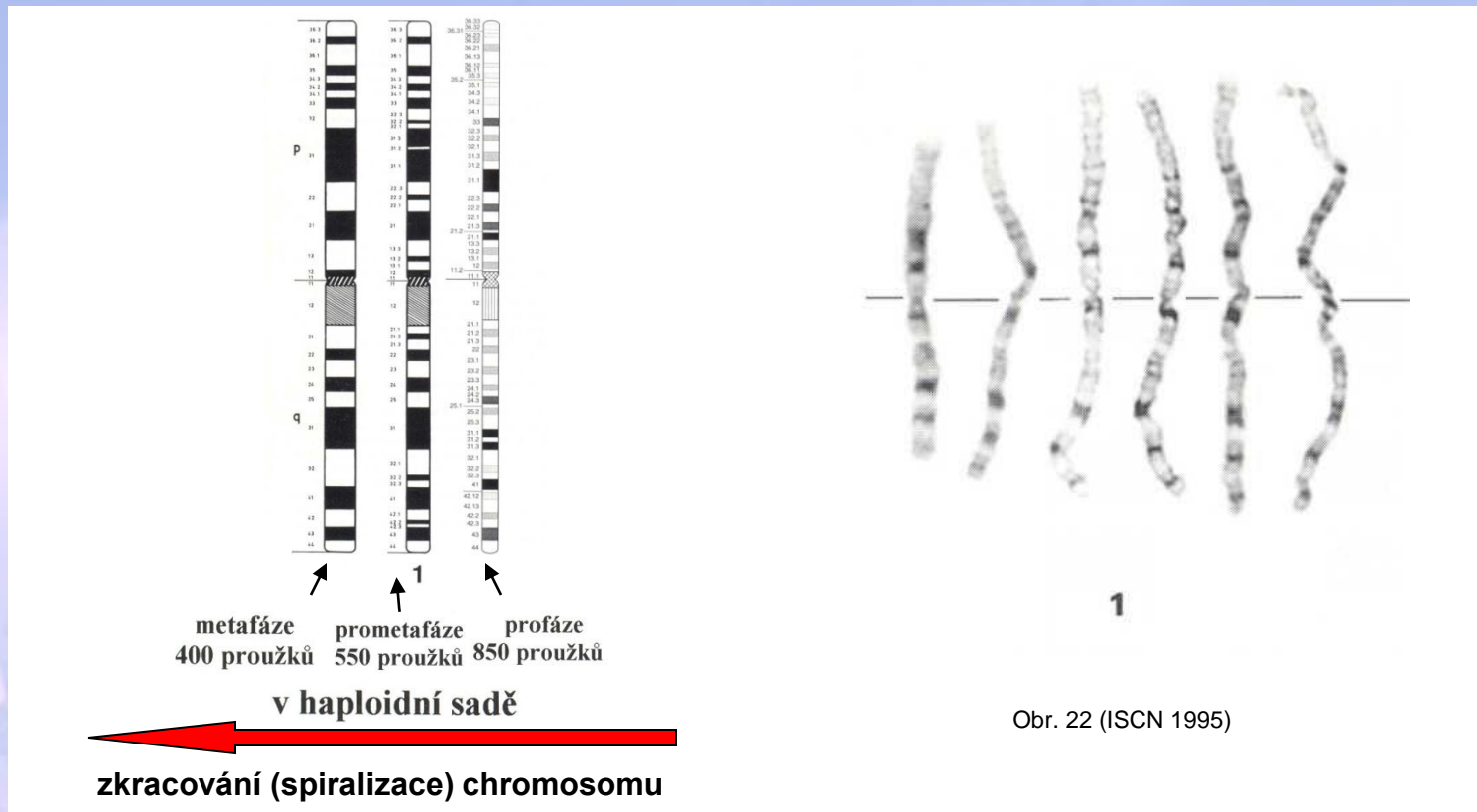

Obr. 21 (Dokumentace OLG FN Brno)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

pruhování chromosomů

G – pruhování chromosomu č. 1 – vzor a reálné chromosomy

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

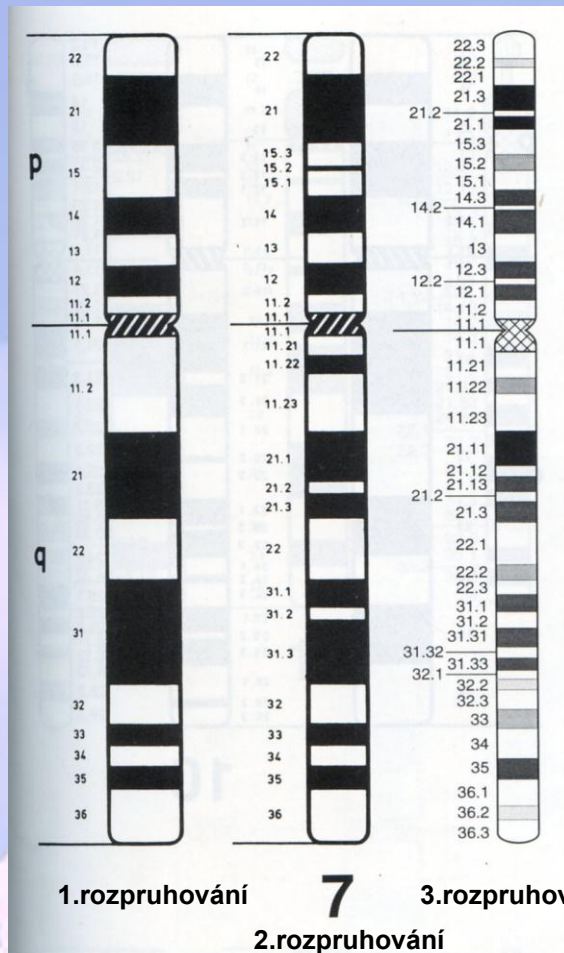
pruhování chromosomů

číslování pruhů na chromosomech

pruhy na každém raménku jsou očíslovány
vzestupně od centromery k telomeře

s postupnou kondenzací chromosomu během mitózy
se zmenšuje počet pruhů

číslo pruhu umožňuje jednoznačnou identifikaci
každého pruhu

Obr. 23

Vzory chromosomů s G-pruhy (ISCN 1995)

METODY KLASICKÉ CYTOGENETIKY

význam pruhování chromosomů

- rozeznáme chromosomy podobné morfologie (specifické pruhy každý chromosom)
- lze zkontrolovat genetický materiál chromosomu po celé délce v rámci rozlišovací schopnosti metody
- zápis strukturních přestaveb – v zápisu strukturní přestavby jsou uvedena čísla pruhů na ramenech chromosomů, které vstoupily do přestavby, ve kterých došlo ke zlomu.

**definován
rozsah
a lokalizace
abnormality**

46,XX,t(1;15)(q12;q22)

Obr. 24 (Dokumentace OLG FN Brno)

Použitá literatura

Text:

- 1) Czepulkowski B., Analyzing Chromosomes, Springer – Verlag New York, Inc., 1. vydání, 2001, ISBN 0-387-91609-1
- 2) Human Cytogenetics: A Practical Approach, Vol. 1 Constitutional Analysis, Second edition, Ed. By Rooney D.E., Czepulkowski B.H., Oxford University Press, 1992, ISBN 0-19-963287-1
- 3) ISCN 1995, Mitelman (ed), S. Karger, Basel 1995, ISBN 3-8055-6226-8
- 4) Kuglík P.: Vybrané kapitoly z cytogenetiky, Masarykova univerzita v Brně, vydání, 2000, ISBN 80-210-2334-1
- 5) Verma R.S., Babu A.: Human Chromosomes: Principles and Techniques, second international edition, McGraw-Hill, Inc., 1995, ISBN 0-07-105432-4

Obrázky:

- 1) ISCN 1995, Mitelman (ed), S. Karger, Basel 1995, ISBN 3-8055-6226-8
- 2) Korbelař J., Endris Z.: Naše rostliny v lékařství, Státní zdravotnické nakladatelství Praha, druhé rozšířené a přepracované vydání, 1968

